

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกษตรมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทั้งเป็นแหล่งรองรับแรงงานส่วนใหญ่ ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตร เรียกว่า “เกษตรกร” ซึ่งได้รับฉายาว่า “กระดูกสันหลังของชาติ หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน” ที่ผลิตอาหารเลี้ยงพลโลก เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศไปสู่อุตสาหกรรมใหม่ การส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยผ่านยุคการเกษตรแบบดั้งเดิมยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคปฏิวัติเขียว แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังยากจนเนื่องจากปัญหาหลักของเกษตรกรซึ่งมีหลายประการ เช่น ปัญหาหนี้สินเกษตรกร ดันทุนการผลิต

แนวคิดในการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 มีเป้าหมายหลักเพื่อเพิ่มอัตราการขยายตัวด้านการส่งออก และรายได้ประชาชาติเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันภาวะด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชากรได้รับผลกระทบจากความเจริญก่อให้เกิดปัญหาซึ่งนับวันจะเกิดการสะสมมากขึ้นเป็นลำดับ การที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากรทั้งหญิงชาย ซึ่งต้องได้รับการเพิ่มศักยภาพ จนสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองควบคู่กับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนาโดยยึดคนและชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยนำเอาวิธีการรวมกลุ่มมาเป็นนโยบายในการดำเนินงานพัฒนาอาชีพเกษตรกร แนวคิดดังกล่าวต่อเนื่องมาสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มุ่งเน้นภาคท้องถิ่นและชุมชนให้มีบทบาทนำในการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมสร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเป็นที่ยอมรับภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐและเอกชน สามารถพัฒนาเชื่อมโยงสู่ธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และขนาดใหญ่ ในเขตชนบทและเขตเมืองมีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547 : ข)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้นำเอาวิธีการรวมกลุ่มมาเป็นนโยบายในการดำเนินพัฒนาอาชีพเกษตรกร ในรูปแบบกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ด้วยการนำเอาครอบครัวของเกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ โดยเน้นกิจกรรมการช่วยเหลือตนเอง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง กล่าวคือ การรับฝากเงินหรือการออมทรัพย์ การให้เงินกู้ การรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย การจัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย การส่งเสริมเผยแพร่วิชาการเกษตร การให้บริการแก่สมาชิก การส่งเสริมสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัว เป็นต้น

ตั้งแต่ปี 2548 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาฐานรากให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ โดยออกร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 และประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 โดยมอบให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยมีแนวทางการพัฒนาปรับปรุงการจัดการการผลิต การแปรรูป และการตลาดที่เน้นตลาดภายในชุมชนและท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้มุ่งหวังว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจะสร้างเสถียรภาพและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดระบบสวัสดิการต่าง ๆ และความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้กับครอบครัวและชุมชน ลดภาระของรัฐบาลในการดูแลสวัสดิการของประชาชน และจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศมีรากฐานที่มั่นคง และก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

สำนักงานเกษตรอำเภอแม่สอดเป็นหน่วยงานสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เป็นหน่วยงานที่ต้องรับนโยบายมาปฏิบัติ มีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เกษตรกร และกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมในกลุ่มชุมชน และมีหน้าที่รับขึ้นทะเบียนแก่กลุ่มที่มีความประสงค์จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550 มีกลุ่มต่าง ๆ มาขึ้นความประสงค์ขอขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 103 กลุ่ม และได้รับการพิจารณาอนุมัติให้ขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 103 กลุ่ม

จากสภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติงานของผู้วิจัยที่ผ่านมา พบว่าสถานภาพของกลุ่มต่าง ๆ บางกลุ่มก็สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องมีความเข้มแข็ง บางกลุ่มก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมักจะมีปัญหาที่เกิดจากสมาชิกของกลุ่มเอง และจากคณะกรรมการกลุ่ม เช่น ปัญหาคณะกรรมการบริหารกลุ่มขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารกลุ่ม มีการรวบอำนาจไว้ที่คนคนเดียว ขาดความเป็นผู้นำที่ดี ปัญหาสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก คุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน สมาชิกขาดความสามารถในการพัฒนาเทคนิคการผลิต ขาดความรู้เรื่องการตลาด และขาดตลาดรองรับผลผลิตและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องได้

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสถานภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ ภาวะการผลิต การตลาด ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่ม ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มอื่นๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษาสถานภาพการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 2.3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหา ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ด้านเนื้อหา

ทำการศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และปัญหาของสมาชิกและคณะกรรมการ และศึกษา กิจกรรมของกลุ่ม จำนวนสมาชิก เงินทุนหมุนเวียน และกฎระเบียบของกลุ่ม

4.2 ด้านระยะเวลา

ทำการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในปี 2549

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในเรื่องสถานภาพ และการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ดังนี้

5.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน ที่รวมตัวกันไม่ต่ำกว่า 7 คน และมาขึ้นทะเบียน ไว้กับสำนักงานเกษตรอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก กรมส่งเสริมการเกษตร ในพื้นที่จะศึกษากับกลุ่มที่มาขึ้นทะเบียนไว้เมื่อเดือน กันยายน 2549

5.2 คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง บุคคลที่สมาชิกกลุ่มเลือกให้เป็นตัวแทนกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินการบริหารงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

5.3 สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง บุคคลที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

5.4 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือองค์กรมีการปรึกษากันและพึ่งพาซึ่งกันและกัน

5.5 การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่ร่วมกันผลิต ร่วมกันขาย ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และร่วมกันแก้ปัญหาของกลุ่ม

5.6 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หมายถึง เกษตรกรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ให้ความรู้ด้านวิชาการเกษตร การดำเนินงานกลุ่ม การทำบัญชี การตลาด เป็นต้น

5.7 การดำเนินงานกลุ่ม หมายถึง การศึกษา เกี่ยวกับทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนการดำเนินงาน การบริหารการตลาด การจัดการข้อมูลข่าวสาร กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ

5.8 ความคิดเห็นการดำเนินงาน หมายถึง การแสดงความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต่อ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การให้การสนับสนุนกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก

6.2 เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานกลุ่มประสบผลสำเร็จ ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ

6.3 เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน